

PREVENCIÓ DE L'ASSETJAMENT SEXUAL I PER RAÓ DE SEXE A LES XARXES DE TRANSPORT DE TMB

Índex.

1. Presentació.
2. Marc normatiu.
3. Marc conceptual.
4. Recomanacions i mesures a implementar.
5. Proposta de procediment intern.
6. Decàleg per a la prevenció de l'assetjament.

1. Presentació.

Com a principal operador de transport públic de Catalunya i eix fonamental de la mobilitat urbana, TMB referma el seu compromís amb el desenvolupament sostenible i equitatiu de la societat i, emmarcat en el Pla de Civisme i Gestió de la Convivència i d'acord amb el seu Codi Ètic, presenta aquest document, que conté el marc normatiu i conceptual, un recull de recomanacions i pautes de conducta així com una proposta de procediment intern i, finalment, un decàleg que expressa la condemna de TMB de qualsevol comportament que impliqui assetjament sexual o per raó de sexe a les xarxes de transport públic.

Una societat moderna i avançada en cap cas pot consentir que s'hi produeixin violències de naturalesa sexual o de gènere, en conseqüència, ha de destinar el màxim d'esforços per prevenir-les.

D'altra banda, cal tenir en compte que segons la darrera enquesta de mobilitat en dies feiners elaborada per l'Autoritat del Transport Metropolità, el 60% de les persones que utilitzen la xarxa de transport públic són dones.

En aquest sentit, cal recordar que com a resultat de l'última enquesta de Violència Masclista impulsada per la Regidoria de Feminismes i LGTBI de l'Ajuntament de Barcelona (basada en més de 4.000 entrevistes realitzades a dones majors de 16 anys residents a la ciutat), es posava de manifest que:

- Les dones que han estat víctimes de violència masclista assenyalen l'esfera pública com l'escenari més habitual de l'assetjament sexual que han patit, i entre els espais públics el transport figura en primer lloc, amb el 21,6% dels casos.
- Una de cada cinc dones ha patit assetjament al transport públic.

Convé deixar palès que una de les manifestacions més patents de la desigualtat real entre homes i dones que malauradament encara caracteritzen la nostra societat és la detecció de casos d'assetjament sexual i per raó de sexe a l'espai públic. A més a més, aquest fenomen atempta contra un nombre significatiu de drets fonamentals bàsics de la persona: la llibertat, la intimitat i la dignitat, la no discriminació per raó de sexe, la seguretat, la salut i la integritat física i moral.

Partint d'aquests plantejaments i en coherència amb una major consciència i sensibilitat cap a la gravetat i abast del problema, TMB pretén avançar mitjançant l'establiment de mesures concretes tot articulant vies pràctiques i efectives de prevenció, detecció, protecció i resposta contra aquest tipus de conductes incíviques que, en molts casos, poden esdevenir delictives.

Per tant, aquest document pretén ser un instrument útil per a les pròpies companyies operadores en tant que es proposen mesures a implementar, i per a les pròpies persones en general i les dones, noies adolescents i nenes en particular usuàries tant del metro com dels autobusos de TMB.

2. Marc normatiu.

En general, les normatives reguladores dels drets fonamentals en els àmbits internacional, estatal i català prohibeixen les conductes contràries a la llibertat i la dignitat de la persona i proclamen el dret a la igualtat i a la no discriminació per raó de sexe.

A nivell internacional, la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona adoptada per les Nacions Unides, com a complement de la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona aprovada al 1979, va afirmar, per primera vegada, amb abast universal que totes les formes de violència de gènere, en les seves diferents manifestacions, constitueixen flagrants violacions dels drets fonamentals, i va instar als estats perquè apliquessin totes les mesures necessàries per eradicar la violència contra les dones.

La Constitució espanyola obliga els poders públics a transcendir la mera igualtat formal promovent les condicions perquè aquesta igualtat sigui real i efectiva.

Un dels esforços més notables per legislar contra la violència masclista és la Llei orgànica 1/2004 del 28 de desembre, on s'expliquen mesures de protecció integral contra la violència de gènere. Va ser la primera norma estatal que va preveure un sistema integral de tutela contra les víctimes de violència de gènere referit a la que exerceixen els homes envers les dones, amb qui tenen o han tingut una relació d'afectivitat o similar sense que sigui necessari la convivència.

Posteriorment, s'aprova la Llei orgànica 3/2007 del 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, que regula la prevenció de les conductes discriminatòries en diversos àmbits de la realitat social.

A Catalunya, l'Estatut d'Autonomia també posa de manifest el dret de les dones a viure lliures de tota mena de discriminació, i insta als poders públics a adoptar les mesures necessàries per garantir la no discriminació per raó de gènere.

Cal destacar en aquest sentit la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista, que estableix els mecanismes per contribuir a l'eliminació d'aquesta xacra social que pateixen les dones, reconeixent i avançant en garanties respecte el dret bàsic de les dones a viure sense cap manifestació d'aquesta violència, ampliant el concepte a tot el ventall de violències que es poden donar en diferents àmbits, exercida pels homes contra les dones, pel fet de ser dones.

Així mateix són rellevants la Llei 11/2014 del 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia, que recull les demandes històriques d'aquests col·lectius, i la Llei 17/2015 del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, que regula els mecanismes i els recursos per a fer efectiu el dret a la igualtat i a la no discriminació per raó de sexe en tots els àmbits, etapes i circumstàncies de la vida.

3. Marc conceptual.

L'assetjament sexual, com a conducta constitutiva d'infracció administrativa, és qualsevol comportament, verbal o físic, de naturalesa sexual que tingui el propòsit o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una persona, en particular quan es crea un entorn intimidatori, degradant o ofensiu.

Per a supòsits de major gravetat, existeix un tipus penal d'assetjament sexual consistent a sol·licitar favors de naturalesa sexual, per a si mateix o per a un tercer, en l'àmbit d'una relació laboral, docent o de prestació de serveis, i que amb aquest comportament provoqui a la víctima una situació objectiva i greument intimidatòria,

hostil o humiliant. Es preveuen delictes agreujats si l'assetjador fa servir la seva situació de superioritat jeràrquica, si l'assetjament sexual s'ha dut a terme amb l'amenaça de causar-ne un perjudici o per condicions d'especial vulnerabilitat de la víctima (edat, malaltia o situació). En definitiva, els elements clau perquè existeixi assetjament sexual són:

- Comportament no desitjat / no volgut per la persona que el rep.
- Comportament de naturalesa sexual o amb connotacions sexuals.

Per la seva banda, l'assetjament per raó de sexe, també regulat com a infracció administrativa i com a delicte, pertany a la categoria de l'assetjament discriminatori pel fet de ser dona. Es distingeix de l'assetjament sexual perquè les conductes no tenen contingut sexual i es requereix reiteració sistemàtica en les conductes.

Per tant, es tracta de qualsevol comportament realitzat en funció del sexe d'una persona, amb el propòsit o l'efecte d'atemptar contra la seva dignitat i de crear un entorn intimidatori, degradant o ofensiu. Els elements clau perquè existeixi assetjament per raó de sexe són:

- Comportament no desitjat / no volgut per la persona que el rep.
- Es relaciona amb el sexe d'una persona.
- Repetició sistemàtica de la conducta.

En aquest document, ens centrarem en el primer tipus, l'assetjament sexual no previst al Codi penal però constitutiu d'infracció administrativa, és a dir, aquells comportaments verbals, no verbals i/o físics d'índole sexual, no volguts per la persona receptora, o bé un sol incident que, pel seu caràcter summament ofensiu, pot constituir per si sol un cas d'assetjament sexual.

Per tant, es tracta de formes d'abús que s'exerceixen des d'una situació de poder psíquic o físic respecte a la persona assetjada i que es poden donar en qualsevol àmbit de relació entre persones (al carrer, a entorns d'oci, al transport públic, etc.).

Són exemples d'aquest tipus de conductes incíviques: l'exhibicionisme obscè, la masturbació en espais públics o oberts al públic, la injúria sexual, el seguiment puntual i obscè d'una persona o grup de persones, mirades lascives al cos, fer fotos de parts íntimes del cos d'una persona, l'acorrallament amb finalitat sexual, l'apropament físic excessiu, tocar intencionadament o accidentalment les parts sexuals del cos i altres comportaments que impliquin vexació sexual.

4. Recomanacions i mesures a implementar.

Arribats a aquest punt, considerem que tothom pot contribuir a l'eradicació de l'assetjament sexual i per raó de sexe a les xarxes de transport públic i afavorir així el gaudi d'una mobilitat molt més segura i confortable per a totes les persones.

Evidentment la primera i més rellevant tasca és la de conscienciació sobre el dret universal a viatjar de manera tranquil·la i sense intromissions actuals o potencials i, alhora, desplegar accions de prevenció i de reprovació d'aquest tipus de comportaments incívics. Però també és de vital importància que en cas de detectar qualsevol d'aquest tipus de conductes no desitjades, ja sigui de forma directa o envers una tercera persona, es donin a conèixer i buscar en primer lloc la complicitat de la resta del passatge, seguidament activar les vies de protecció civil i seguretat de la companyia i, si s'escau, altres vies d'autoritats competents.

D'altra banda i d'acord amb el darrer estudi que l'Ajuntament de Barcelona ha dut a terme sobre mobilitat i gènere a la ciutat, les companyies operadores de transport públic de TMB haurien de desenvolupar millores en el servei, en qualitat i seguretat, amb especial consideració de les dones que, com ja s'ha dit, fan un ús més intensiu del metro i dels autobusos pels seus desplaçaments habituals. Així doncs, seria convenient abordar les següents mesures:

A) Mesures corporatives:

- Realitzar auditories de gènere, donant major pes a aquest factor en les enquestes de satisfacció i posant èmfasi en qüestions de seguretat.
- Valorar el desenvolupament de funcionalitats específiques a les aplicacions mòbils per poder activar de forma àgil i senzilla els corresponents protocols de seguretat.
- Establir un canal específic al servei de queixes i d'atenció a la ciutadania per poder vehicular aquest tipus de comportaments i fer-ne el seguiment.
- Desenvolupar més accions formatives i informatives en matèria de prevenció, detecció i protecció contra l'assetjament sexual i per raó de sexe, adreçades al personal més directament relacionat amb les persones usuàries tant del metro com dels autobusos.
- Definir i implantar un protocol d'actuació acordat amb els agents i autoritats competents en la matèria per a l'abordatge conjunt i coordinat d'aquest tipus de conductes.

- Revisar i en el seu cas Establir procediments interns, per al personal de TMB i/o empreses vinculades, en cas d'assetjament sexual i per raó de sexe de persones usuàries de les xarxes de transport.

B) Mesures a la xarxa de metro:

- Valorar la possibilitat d'incrementar la presència d'agents de seguretat o personal similar a la xarxa de metro.
- Desenvolupar un sistema de videovigilància específic dins dels combois, a partir de la prova pilot actualment en curs.
- Comprometre amb els Cossos de Seguretat una major presència d'agents de Mossos d'Esquadra i policies municipals a la xarxa de metro.
- Millorar la il·luminació de vestíbuls, andanes i passadissos.
- Estudiar la possibilitat d'incorporar un fil musical a tota la xarxa de metro, que ajudi a generar un ambient més amable i acollidor.

C) Mesures a la xarxa de bus:

- Valorar la possibilitat d'incrementar la presència d'agents de seguretat o personal similar als autobusos.
- Desenvolupar un sistema de videovigilància específic a l'interior dels autobusos, a partir de la prova pilot actualment en curs.
- Establir un sistema de parades a demanda en rutes d'autobusos d'àrees perifèriques.
- Assegurar la visibilitat a les marquesines de les parades d'autobús gestionades pels diferents ajuntaments implicats.
- Comprometre amb els Cossos de Seguretat una major presència d'agents de Mossos d'Esquadra i policies municipals a la xarxa de bus.

5. Proposta de procediment intern.

- A) Protocol d'actuació davant d'un incident de caràcter sexual o de gènere a la xarxa de metro:

Aquest protocol contempla l'actuació del personal de metro i personal de les empreses vinculades en cas de tenir coneixement d'un incident de naturalesa sexual o de gènere dins les instal·lacions. Hi ha dos maneres diferents de rebre aquesta informació:

1. Testimoni directe des d'un punt de les instal·lacions.
2. A través de trucada mitjançant els Punts d'informació, Punts S.O.S.

Procediment:

1. En cas de localitzar dins de les instal·lacions a una víctima d'assetjament sexual o per raó de sexe, el personal haurà de:
 - Interessar-se per l'estat de la persona i oferir el seu ajut en totes aquelles gestions que estiguin al seu abast (trucada a un familiar, amic, tutor/a si és menor, etc.)
 - Oferir un lloc discret per recollir els fets i tota la informació que sigui possible, escoltant activament i tranquil·litzant a la víctima.
 - Transmetre tota la informació detallada al Centre de Control de Metro (CCM) qui notificarà el incident al 112.
 - Si l'agressor/a es troba en el lloc dels fets, el vigilant de seguretat el retindrà fins que arribi l'autoritat policial.
 - S'acompanyarà a la víctima sense emetre judicis de valor i es mantindrà el distanciament emocional.
 - Si la víctima vol marxar, és important demanar-li que, si no té inconvenient, proporcioni les seves dades i un número de telèfon de contacte, per si posteriorment se li ha de localitzar.
 - Un cop arribi l'autoritat policial, el personal col·laborarà en tot allò que es necessiti.
 - El Coordinador/a de Seguretat i Protecció Civil recopilarà tot el material enregistrat (imatges, dades, converses, etc.) i ho posarà a disposició de l'autoritat policial.
2. En cas que es notifiqui un incident de naturalesa sexual o de gènere a través de trucada mitjançant els Punts d'informació, Punts S.O.S., el personal del CCM que rep la trucada haurà d'avaluar la situació i mobilitzarà els mitjans necessaris en funció de la gravetat:

- Enviarà a l'Agent d'Atenció al Client i a la parella de vigilants de seguretat més propers per atendre a la víctima (personal que actuarà com s'ha fet menció en el punt 1)
- Trucarà al 112 per sol·licitar la presència de l'autoritat policial i demanarà ajuda sanitària si s'escau.

B) Protocol d'actuació davant d'un incident de caràcter sexual o de gènere a la xarxa de bus:

Aquest protocol contempla l'actuació del personal de la xarxa de bus i el personal de les empreses vinculades en cas de tenir coneixement d'un incident de naturalesa sexual o de gènere dins de l'autobús.

Procediment:

En cas de tenir dins de l'autobús a una víctima d'assetjament sexual o per raó de sexe, el personal haurà de:

- Interessar-se per l'estat de la persona i oferir el seu ajut en totes aquelles gestions que estiguin al seu abast (trucada a un familiar, amic, tutor/a si és menor, etc.)
- Oferir un lloc discret, evitant que altres usuaris/es envaeixin la seva intimitat, per explicar els fets i recopilar tota la informació que sigui possible, escoltant activament i tranquil·litzant a la víctima.
- Transmetre tota la informació detallada al Centre de Control de Bus (CCB) on el personal notificarà el incident al 112.
- Si l'agressor/a es troba en el lloc dels fets, actuar amb cautela, fins que arribi l'autoritat policial.
- S'acompanyarà a la víctima sense emetre judicis de valor i es mantindrà el distanciament emocional.
- Si la víctima vol marxar, és important demanar-li que, si no té inconvenient, proporcioni les seves dades i un número de telèfon de contacte, Per si posteriorment se li ha de localitzar.
- Un cop arribi l'autoritat policial, el personal col·laborarà en tot allò que es necessiti.
- El CCB recopilarà tot el material enregistrat (imatges, dades, converses, etc.) i ho posarà a disposició de l'autoritat policial.

6. Decàleg per a la prevenció de l'assetjament.

1. TMB manifesta el seu ferm compromís per la igualtat real i efectiva entre homes i dones.
2. TMB s'obliga a promoure un comportament respectuós i tranquil a les xarxes de transport públic, fomentant una convivència pacífica entre les persones usuàries, independentment del seu sexe.
3. TMB es compromet a adoptar les mesures adequades per evitar qualsevol forma de discriminació per raó de sexe sobre les persones usuàries de les seves xarxes de transport.
4. TMB declara el seu absolut rebuig envers qualsevol comportament contrari a la llibertat, la dignitat i la integritat física i psíquica de les persones usuàries, així com de qualsevol altra persona vinculada a les xarxes de transport públic.
5. TMB confirma la seva intenció de seguir desenvolupant accions de sensibilització i conscienciació per combatre qualsevol manifestació ofensiva envers el sexe de les persones durant l'experiència de viatge.
6. TMB expressa la seva contundent desaprovació de gestos, mirades i insinuacions de forma lasciva o intimidatòria entre persones usuàries del metro o dels autobusos, amb independència del seu aspecte físic o vestimenta.
7. TMB aposta per l'escolta activa de totes aquelles dones que se sentin assetjades sexualment o per raó del seu sexe, així com d'aquelles que tinguin indicis d'aquest tipus de conductes no desitjades.
8. TMB referma la seva voluntat de seguir reforçant les accions preventives i d'abordatge de l'assetjament sexual i per raó de sexe per protegir les dones usuàries de les xarxes de metro i autobusos.
9. TMB explicita la seva voluntat per treballar conjuntament amb els agents i autoritats competents per a l'elaboració d'un protocol d'actuació contra l'assetjament sexual i per raó de sexe, a fi d'assegurar que les xarxes de transport públic siguin entorns de mobilitat segurs, respectuosos i confortables per a totes les persones.
10. TMB assumeix la responsabilitat de donar a conèixer per totes les vies possibles el contingut d'aquest document i la seva finalitat.